

РОЗВИТОК ОСОБИСТІСНИХ РЕСУРСІВ ЖИТТЄВОЇ УСПІШНОСТІ ШЛЯХОМ ОПТИМІЗАЦІЇ ОСОБЛИВОСТЕЙ СУБ'ЄКТИВНОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ ОСОБИСТОГО ЖИТТЄВОГО ДОСВІДУ

Проведено дослідження можливості розвитку особистісних ресурсів життєвої успішності через оптимізацію особливостей суб'єктивної реконструкції особистого життєвого досвіду. Оптимізація суб'єктивної реконструкції особистого досвіду проявляється в розвитку здатності до осмислення накопиченого життєвого досвіду та конструктивного використання автобіографічних спогадів, в позитивних змінах оцінок прожитих життєвих ситуацій та подій. Доведено, що оптимізація особливостей реконструкції досвіду призводить до розвитку інноваційного потенціалу, мотивації досягнення, оптимістичності атрибутивного стилю, здатності до подолання складних життєвих ситуацій.

Ключові слова: суб'єктивна реконструкція особистого досвіду, особистий досвід, життєва успішність, особистісні ресурси, юнацький вік.

Постановка проблеми. Найважливішим прагненням будь якої психічно та фізично благополучної людини є прагнення до життєвого успіху, досягнення та переживання якого є процесом та результатом активності людини протягом усього життя через послідовну реалізацію постійно розроблюваної системи глобальних життєвих цілей та окремих практичних завдань, що є їх конкретизацією. Потужним фактором розвитку особистості в онтогенезі є особливості набутого життєвого досвіду, отже, доречно припустити, вони що можуть виступати як детермінанта розвитку особистісних ресурсів життєвої успішності.

Аналіз досліджень та публікацій. На сьогодні тематика, пов'язана з особистим досвідом та його впливом на формування особистості на різних вікових етапах, є досить розробленою. Зокрема, можна відзначити такі напрямки вивчення цієї проблеми:

- дослідження особистого досвіду як компоненту суб'єктивної картини життєвого шляху, що стосується минулого часу людини (Р. Ахмеров, Є. Головаха, О. Коржова, О. Кронік) [3; 4];
- вивчення досвіду як психологічного минулого у психології часових перспектив (К. Абульханова-Славська, Т. Березина, Дж. Бойд, А. Болотова, Ф. Зімбардо, Л. Кублицкене, В. Ковальов, О. Мітіна, В. Серенкова, Г. Сирцова) [2];
- оцінка впливу вплив особистого життєвого досвіду на формування психологічного майбутнього та життєве самовизначення людини (Т. Буякас, М. Гінзбург, Р. Шевченко, В. Українець);
- дослідження значення досвіду для розвитку людини на пізніх етапах онтогенезу людини (К. Абульханова-Славська, Л. Анциферова, М. Єрмолаєва);
- вивчення особистого життєвого досвіду в контексті розвитку концепції автобіографічної пам'яті як вищої мнемічної функції, що оперує особистісно співвіднесеним досвідом та забезпечує формування суб'єктивної історії особистого минулого та переживання себе як унікального розповсюдженого в часі суб'єкта життєвого шляху (U. Niesser, D. Pillemer, M. Ross, J.D. Webster, К. Василевська, М. Кабардов, В. Нуркова ін.) [1];
- дослідження досвіду в межах психологічної герменевтики та нарративної психології (М. Копотун, О. Назарук, М. Смультсон, Т. Титаренко, О. Шиловська, Н. Чепелева, Л. Яковенко та ін.).

У проведених дослідженнях доведено наукову та практичну значущість вивчення особистого життєвого досвіду людини. Але фактором психічного розвитку є не тільки досвід сам по собі як сукупність певних життєвих ситуацій та подій, прожитих людиною, і психічних, фізичних та ін. змін, що є їх наслідком. Ми вважаємо, що важливою детермінантою психічного благополуччя та формування особистісного потенціалу життєвої успішності можуть бути особливості відтворення та оцінювання минулого, тобто характеристики суб'єктивної реконструкції особистого досвіду у свідомості людини. Втім, цей аспект проблеми досі залишається маловивченим, що й зумовило актуальність даного дослідження.

Метою дослідження було вивчення можливості розвитку особистісних ресурсів життєвої успішності через оптимізацію особливостей суб'єктивної реконструкції особистого життєвого досвіду в юнацькому віці.

Виклад основного матеріалу дослідження. У дослідженні прийняло участь 200 осіб віком від 17 до 23 років (96 юнаків та 104 дівчини). Обрання юнацького віку було зумовлено його істотним значенням для життєвого самовизначення, створення психологічного майбутнього, побудови найважливіших життєвих планів і перспектив.

Особистісні якості, що є ресурсами життєвої успішності, вивчалися за допомогою відповідних психодіагностичних методик:

- інноваційний потенціал (толерантність до невизначеності та готовність до змін): опитувальники "Особистісна готовність до змін" ("Personal change readiness survey" (PCRS) та толерантності до невизначеності (С. Баднер);
- мотивація досягнення та оптимістичний атрибутивний стиль успіхів й невдач: опитувальники "Мотивація до успіху" (Т. Елерс), оптимізму СТОУН (Т. Гордєєва та ін.);

- здатність до конструктивного додання складних життєвих ситуацій (життєстійкість та конструктивний копінг): тест життєстійкості (С. Мадді), методика SACS – "Стратегії подолання стресових ситуацій" (С. Хобфолл).

Феномен "суб'єктивна реконструкція особистого досвіду" було операціоналізовано та виділено його елементи:

- змістовий компонент – актуалізація в свідомості суб'єктивної картини подій життя, в яку в результаті дії внутрішніх селективних механізмів "відбираються" ситуації, що є для людини вузловими моментами життєвого шляху;

- оцінювальний компонент: а) усвідомлювана когнітивна оцінка здійсненого життєвого шляху та подій, що на ньому відбулися, за критеріями насиченості, значущості, позитивності; б) емоційне, не завжди усвідомлюване або малоусвідомлюване ставлення до особистого досвіду;

- функціональний компонент – роль, яку виконує реконструкція особистого досвіду в регуляції життєдіяльності людини в різних сферах, цілі, до яких особистість прагне, реконструюючи особистий життєвий досвід.

Діагностику особливостей суб'єктивної реконструкції життєвого досвіду було проведено за допомогою відповідних методик:

- *змістовий компонент*: – "Психологічна автобіографія (ПА)" (О. Коржова) [3];

- *оцінний компонент* (усвідомлювані оцінки): "Психологічна автобіографія (ПА)" (О. Коржова) [3], "Оцінювання п'ятирічних інтервалів (ОПІ)" (О. Кронік, Р. Ахмеров), опитувальник часових перспектив ZTPІ (Zimbardo Time Perspective Inventory) [2];

- *оцінний компонент* (малоусвідомлювані оцінки): "Семантичний диференціал часу (СДЧ)" (Л. Вассерман);

- *функціональний компонент*: опитувальник "Функції автобіографічної пам'яті (ФАП)" (Н. Василевська) [1].

Дослідження проводилося в декілька етапів: на першому етапі було визначено особливості суб'єктивної реконструкції особистого досвіду, що є оптимальними щодо забезпечення життєвої успішності юнаків; на другому етапі впроваджено програму оптимізації особливостей суб'єктивної реконструкції особистого досвіду (біографічний тренінг) та проведено оцінку її впливу на розвиток особистісних ресурсів життєвої успішності.

На першому етапі дослідження в результаті кластерного аналізу даних, отриманих за допомогою методик діагностики особистісних ресурсів життєвої успішності, було виділено дві групи досліджуваних, які на статистично значущому рівні відрізнялися між собою за усіма оцінюваними показниками таким чином, що досліджуваних першої групи можна було охарактеризувати як таких, що мають більш високий рівень розвитку особистісних ресурсів життєвої успішності ("успішних"), досліджуваних другої групи, як таких, що мають нижчий рівень ("неуспішних").

З метою визначення особливостей суб'єктивної реконструкції особистого досвіду, які є оптимальними щодо розвитку особистісних ресурсів життєвої успішності, було порівняно середні оцінки цих особливостей в "успішних" та "неуспішних" юнаків. Особливості суб'єктивної реконструкції особистого досвіду, притаманні "успішним" досліджуваним, визнано як оптимальні щодо розвитку особистісних ресурсів життєвої успішності:

- *змістовий компонент*: висока продуктивність суб'єктивної реконструкції особистого досвіду, небажання занурюватися в спогади занадто далеко в минуле;

- *оцінювальний* (усвідомлюваний) *компонент*: оцінка ситуацій набутого особистого досвіду як вагомих та значущих, позитивне сприйняття минулого як приємного та продуктивного проміжку життя;

- *оцінювальний* (емоційний, малоусвідомлюваний) *компонент*: високі оцінки минулого як загальні, так і за окремими факторами;

- *функціональний компонент*: незначне прагнення звертатися до автобіографічних спогадів як приводу для спілкування, високий рівень схильності використовувати спогади задля саморегуляції, середній рівень настанови на використання автобіографічної пам'яті задля пошуку варіантів подолання життєвих труднощів, помірні оцінки значущості автобіографічних спогадів у складних ситуаціях.

Завданням другого етапу дослідження було вивчення можливості розвитку особистісних ресурсів життєвої успішності шляхом оптимізації особливостей суб'єктивної реконструкції особистого життєвого досвіду. Для вирішення цього завдання було проведено формуючий експеримент, сутність якого полягала в розробці та реалізації програми біографічного тренінгу. У побудові біографічного тренінгу використовувалися розробки, напрацьовані в межах психобіографічного [3; 4] та рефлексивного підходів в психології життєвого шляху та методики, розроблені у психологічних тренінгах особистісного зростання, самореалізації, рефлексії, креативності, життєтворчості та ін. напрямках групової психокорекційної роботи. Контрольну та експериментальну групи було сформовано з "неуспішних" досліджуваних.

Для оцінки ефективності біографічного тренінгу щодо оптимізації особливостей суб'єктивної реконструкції особистого досвіду здійснено порівняння результатів експериментальної групи до (1 замір) та після проведення тренінгу – відразу після закінчення (2 замір) та через місяць (3 замір). Дані щодо змін, які відбулися, та оцінка їх статистичної значущості наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Вплив біографічного тренінгу на особливості суб'єктивної реконструкції особистого досвіду юнаків експериментальної групи

Особливості СРОД		Середні значення			Стат. знач. розбіжностей	
		1 замір	2 замір	3 замір	1/2 замір	1/3 замір
Змістовний компонент						
ПА	Загальна кількість подій минулого	5,64	6,81	7,01	p < 0,1	p < 0,1
	Кількість радісних подій минулого	4,65	5,51	5,45	p < 0,05	p < 0,05
	Середній час ретроспекції	6,79	6,63	6,83	-*	-*
Оцінювальний компонент (усвідомлювані оцінки)						
ПА	Середня вага подій минулого	23,19	27,47	28,01	p < 0,05	p < 0,05
ОПІ	Оцінка насиченості минулого	5,68	6,7	6,65	p < 0,05	p < 0,05
ЗТРІ	"Негативне минуле"	3,5	2,12	2,14	p < 0,1	p < 0,1
	"Позитивне минуле"	3,11	4,45	4,22	p < 0,001	p < 0,001
Оцінювальний компонент (малоусвідомлювані оцінки)						
СДЧ	Активність	2,49	3,78	3,64	p < 0,01	p < 0,01
	Емоційне забарвлення	1,57	2,02	1,94	p < 0,05	p < 0,05
	Структура	1,95	2,04	1,98	-*	-*
	Відчуваємість	1,48	2,44	2,37	p < 0,05	p < 0,05
	Загальна оцінка минулого часу	1,85	2,17	2,48	p < 0,05	p < 0,01
Функціональний компонент						
ФАП	Комунікативна функція	18,65	16,21	15,75	p < 0,01	p < 0,001
	Саморегуляційна функція	15,41	19,34	20,09	p < 0,001	p < 0,001
	Прагматична функція	21,64	18,74	18,65	p < 0,05	p < 0,05
	Поліфункціональність	20,06	17,95	17,84	p < 0,05	p < 0,05

Примітка: * – відсутність статистично значущих розбіжностей.

Дані, наведені в табл. 1, показують наявність статистично значущих змін в особливостях суб'єктивної реконструкції особистого досвіду юнаків експериментальної групи (як безпосередньо після закінчення біографічного тренінгу, так і місяць потому):

- змістовий компонент: зросла продуктивність відтворення образів минулого, здатність до осмислення та реконструювання особистого досвіду;

- оцінювальний компонент (усвідомлювані оцінки): збільшився інтерес досліджуваних до свого минулого та схильність до оцінки ситуацій набутого особистого досвіду як більш значущих, набутий досвід почав сприйматися як більш насичений цікавими та важливими подіями, відкореговано песимістичне, відразливе ставлення до минулого, виникли більш приємні враження про набутий досвід;

- оцінювальний (емоційний, малоусвідомлюваний) компонент: змінилися на позитивне оцінки набутого особистого досвіду на рівні малоусвідомлюваних характеристик часової ретроспективи;

- функціональний компонент: схильність до використання спогадів щодо особистого життєвого досвіду як теми для спілкування з оточуючими із занадто сильної знижено до помірної, розвинуто здатність до використання автобіографічних спогадів для поліпшення емоційних станів в напружених ситуаціях, стала більш помірною схильність звертатися до автобіографічної пам'яті для пошуку успішного досвіду подолання складних ситуацій.

Якісний аналіз отриманих результатів дозволяє встановити, що суттєві зміни, які відбулися під впливом біографічного тренінгу в особливостях суб'єктивної реконструкції особистого життєвого досвіду є позитивними. В контрольній групі подібних змін відзначено не було, отже, можна стверджувати, що зазначена оптимізація реконструкції досвіду є результатом проведення тренінгу.

Для оцінки впливу оптимізації особливостей суб'єктивної реконструкції особистого досвіду на розвиток особистісних ресурсів життєвої успішності було порівняно результати експериментальної групи до (1 замір) та після проведення тренінгу – відразу після закінчення (2 замір) та через місяць (3 замір). Дані щодо змін, які відбулися, та оцінка їх статистичної значущості наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Результати розвитку особистісних ресурсів життєвої успішності через оптимізацію особливостей суб'єктивної реконструкції особистого досвіду

Показники особистісних ресурсів життєвої успішності	Середні значення			Стат. знач. розбіжностей	
	1 замір	2 замір	3 замір	1/2 замір	1/3 замір
Інноваційний потенціал					
Готовність до змін	111,73	113,13	127,41	-*	p < 0,01
Інтолерантність до невизначеності	81,6	79,4	68,3	-*	p < 0,05

Мотивація досягнення та оптимістичність атрибутивного стилю					
Мотивація успіху	16,4	17,07	22,03	p < 0,05	p < 0,001
Оптимізм	194,67	212,2	218,4	p < 0,05	p < 0,01
Здатність до подолання складних життєвих ситуацій					
Життєстійкість	65,4	67,98	87,41	—*	p < 0,01
Індекс конструктивності копіngu	1,068	1,072	1,34	—*	p < 0,001

Примітка: * – відсутність статистично значущих розбіжностей.

Дані, наведені в табл. 2, показують наявність статистично значущих змін в оцінках розвитку особистісних ресурсів життєвої успішності досліджуваних експериментальної групи. В контрольній групі подібних змін відзначено не було, отже, можна стверджувати, що зазначені зміни є результатом оптимізації особливостей суб'єктивної реконструкції особистого досвіду.

Якісний аналіз отриманих результатів дозволяє встановити, що під впливом біографічного тренінгу відбулися такі суттєві позитивні зміни в показниках розвитку особистісних ресурсів життєвої успішності.

Інноваційний потенціал

Дані табл. 2 показують статистично значуще збільшення загальної оцінки готовності до змін у досліджуваних експериментальної групи через місяць після участі у біографічному тренінгу. Тобто, у порівнянні зі станом до оптимізації особливостей суб'єктивної реконструкції особистого, в юнаків відзначається суттєвий розвиток таких психічних особливостей як пристрасність (енергійність, невтомність, підвищений життєвий тонус), винахідливість (вміння знаходити вихід із складних ситуацій, звертатися до нових джерел для вирішення проблем), оптимізм (великі надії, віра в успіх, небажання орієнтуватися на гірший розвиток подій, прагнення фіксуватися не на проблемах, а на можливостях їх вирішення), сміливість (прагнення до нового, невідомого, відмова від випробуваного та надійного), адаптивність (вміння змінювати свої плани та рішення, переорієнтуватися, відмовлятися від своєї точки зору, якщо цього потребує ситуація), упевненість (віра в себе, у свої переваги та свої сили, в те, що все можливо, варто тільки захотіти). До того ж, отримана середня оцінка, у порівнянні з нормативними показниками за методикою, свідчить про досягнення високого рівня готовності до змін.

Слід визнати, що названі особистісні перетворення визначаються лише через місяць після проведення формуючого експерименту (див. табл. 2), але тільки в експериментальній групі. Отже, хоча безпосередньо після закінчення тренінгу збільшення психологічної готовності до змін не відбувається (що вказує на відсутність "моментального ефекту"), у дещо віддаленій перспективі (через місяць) оптимізація суб'єктивної реконструкції досвіду детермінує позитивну особистісну динаміку, що призводить до розвитку цієї складової інноваційного потенціалу.

Подібна до показників готовності до змін динаміка визначається за другим компонентом інноваційного потенціалу – толерантністю до невизначеності. За даними табл. 2 можна відзначити суттєве зниження інтолерантності до невизначеності у юнаків експериментальної групи через місяць після участі у біографічному тренінгу. Отже, оптимізація особливостей суб'єктивної реконструкції особистого досвіду є фактором позитивної особистісної динаміки, яка проявляється в розвитку здатності досліджуваних до спокійного сприйняття ситуацій підвищеної ентропії; нової, незнайомої, нетипової, складної, незвичайної, або недоречної інформації або ситуацій; у підвищенні витривалості щодо складних для розв'язання ситуацій та тих умов, коли ефективні рішення не є очевидними, бракує необхідна інформація, окремі аспекти проблеми не вважаються взаємопов'язаними. При цьому слід визнати, що середні оцінки інтолерантності до невизначеності юнаків експериментальної групи, не дивлячись на суттєві позитивні зрушення, все рівно залишаються вищими, ніж нормативні дані за методикою.

Мотивація досягнення та оптимістичність атрибутивного стилю

Дані, наведені в табл. 2, показують високу "моментальну ефективність" та стійку позитивну динаміку особистості юнаків експериментальної групи за мотивацією досягнення успіху, яка безпосередньо після участі у біографічному тренінгу підвищується до середнього рівня за нормативними даними методики, а через місяць – до високого. Отже, оптимізація особливостей суб'єктивної реконструкції особистого досвіду сприяє розвитку таких особливостей мотиваційної сфери, що проявляються у здатності людини ставити перед собою привабливу мету; реалістичному врахуванні усіх умов діяльності; наявності розроблених планів щодо реалізації мети; ініціативній поведінці; прагненні до виправданого ризику; адекватному або помірковано високому рівні домагань.

Унаслідок оптимізації особливостей суб'єктивної реконструкції особистого досвіду також відзначається суттєве зростання оптимістичності атрибутивного стилю досліджуваних – як безпосередньо, так і у віддаленій перспективі (див. табл. 2). При цьому отримані оцінки оптимістичності сягають високого рівня у відповідності до нормативних даних за методикою. Таким чином, після участі у біографічному тренінгу юнаки експериментальної групи демонструють більш розвинену схильність пояснювати свої успіхи дією постійних (довготривалих), глобальних (таких, що зачіпають усі сфери життя) та внутрішніх (особистісних) причин, невдачі – навпаки – сприймати як тимчасові, специфічні (такі, що стосуються конкретної ситуації) та зумовлені зовнішніми причинами. Вони вважають, що невдачі в їх житті є випадковими та тимчасовими, а успіхи – це результат власних дій та обставин, які можна контролювати.

Здатність до подолання складних життєвих ситуацій

Дані, наведені в табл. 2, показують суттєве зростання показників життєстійкості досліджуваних експериментальної групи через місяць після участі у формульованому експерименті. Відсутність подібних позитивних змін у контрольній групі дозволяє пояснити ці перетворення віддаленим ефектом біографічного тренінгу як фактора стійкої позитивної особистісної динаміки. Отже, оптимізація особливостей суб'єктивної реконструкції особистого досвіду є фактором розвитку життєстійкості як системи таких уявлень про себе та оточуючий світ, що сприяють зниженню внутрішньої напруги у стресових ситуаціях за рахунок або подолання стресів, або сприйняття їх як менш значущих. Через певний час після участі у біографічному тренінгу завдана позитивна особистісна динаміка призводить до розвитку відчуття залученості (впевненості у тому, що участь у життєвих подіях, які відбуваються, надають максимального шансу до отримання бажаних життєвих результатів та отримання насолоди від життя), впевненості у контрольованості подій (переконання в тому, що активна боротьба з несприятливими обставинами, хоча й не гарантує успіху, але дозволяє суттєво вплинути на результат того, що відбувається), здатності до прийняття ризику (впевненості в тому, що все, що відбувається, сприяє особистісному розвитку через отримання з позитивного та негативного досвіду корисних знань та навичок).

Порівняння середніх оцінок індексу конструктивності копінгу юнаків експериментальної групи вказує на його суттєве збільшення через місяць після формулюючого експерименту (див. табл. 2). Відсутність подібних позитивних змін у досліджуваних контрольній групі, так само, як і з попередніми показниками, дозволяє стверджувати, що саме біографічний тренінг є причиною такої особистісної динаміки. Тобто, оптимізація особливостей суб'єктивної реконструкції особистого досвіду є детермінантою розвитку здатності до застосування конструктивних, прямих, активних та просоціальних стратегій долаючої поведінки.

Таким чином, дані наведені в табл. 1 та 2, доводять, що цілеспрямована оптимізація особливостей суб'єктивної реконструкції особистого досвіду засобами біографічного тренінгу сприяє розвитку особистісних ресурсів життєвої успішності в юнацькому віці. Розвиток здатності до осмислення накопиченого життєвого досвіду та конструктивного використання автобіографічних спогадів, позитивні зміни усвідомлюваних та малоусвідомлюваних оцінок прожитих життєвих ситуацій та подій призводять до збільшення оцінок інноваційного потенціалу, мотивації досягнення, оптимістичності атрибутивного стилю успіхів та невдач, здатності до подолання складних життєвих ситуацій.

Висновки. Проведене дослідження дозволило встановити, що в юнацькому віці розвиток особистісних ресурсів життєвої успішності можливий шляхом оптимізації особливостей суб'єктивної реконструкції особистого життєвого досвіду засобами біографічного тренінгу:

- унаслідок оптимізації особливостей суб'єктивної реконструкції особистого досвіду зростають оцінки інноваційного потенціалу: відзначається збільшення готовності до змін (розвиток таких психічних особливостей як пристрасність, винахідливість, оптимізм, сміливість, адаптивність, впевненість) та розвиток толерантності до невизначеності – здатності до спокійного сприйняття нової, незнайомої, нетипової, складної, незвичайної, або недоречної інформації або ситуації, витривалості щодо складних для розв'язання ситуацій та тих умов, коли ефективні рішення не є очевидними;

- результатом участі в біографічному тренінгу є також розвиток мотивації досягнення (прагнення до мети-успіху; реалістичного врахування умов діяльності; розробленості планів; ініціативної поведінки; прагнення до виправданого ризику; адекватного або помірковано високого рівня домагань) та оптимістичності атрибутивного стилю успіхів та невдач (схильності пояснювати свої успіхи дією постійних, глобальних та внутрішніх причин, невдачі – навпаки – сприймати як тимчасові, специфічні та зумовлені зовнішніми причинами);

- оптимізація особливостей суб'єктивної реконструкції особистого досвіду призводить до розвитку здатності до подолання складних життєвих ситуацій: життєстійкості (системи уявлень про себе та навколишній світ, які сприяють зниженню напруги у стресових ситуаціях за рахунок або подолання стресів, або сприйняття їх як менш значущих) та конструктивності копінгу (схильності до застосування прямих, активних та просоціальних стратегій долаючої поведінки);

- позитивні зміни у рівні розвитку інноваційного потенціалу (готовність до змін та толерантність до невизначеності) та особистісних ресурсів подолання складних ситуацій (життєстійкість, конструктивний копінг) відзначається внаслідок позитивної особистісної динаміки завданої під час біографічного тренінгу у віддаленій перспективі; розвиток мотивації успіху та оптимістичності атрибутивного стилю успіхів і невдач проявляється і як безпосередній ефект тренінгу, так і у віддаленій перспективі.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку полягають у вивченні впливу особливостей суб'єктивної репрезентації особистого життєвого досвіду на інші особистісні ресурси життєвої успішності.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Василевская К.Н.* Разработка и апробация диагностического опросника "Функции автобиографической памяти" / К.Н. Василевская // Психологическая наука и образование. – 2008. – № 4. С. 101–110.
2. *Зимбардо Ф.* Парадокс времени. Новая психология времени, которая улучшит вашу жизнь / Ф. Зимбардо, Дж. Бойд. – СПб. : Речь, 2010. – 352 с.
3. *Коржова Е.Ю.* Методика "Психологическая биография" в психодиагностике жизненных ситуаций / Е.Ю. Коржова. – К. : МАУП, 1994. – 109 с.

4. Кроник А.А. Каузометрия : Методы самопознания, психодиагностики и психотерапии в психологии жизненного пути / А.А. Кроник, Р.А. Ахмеров. – М. : Смысл, 2003. – 258 с.

Подано до редакції 12.05.15
